

B.A.L.

2036

. POPA-LISSEANU
CORRESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

VOLUMUL III

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ROMÂNII ÎN POEZIA MEDIEVALĂ

„BUCOVINA“
BUCUREȘTI 1935

F O N T E S
HISTORIAE DACO-ROMANORUM

FASCICULUS III

BCU Cluj / Central University Library Cluj
DACO-ROMANI IN POEMATIBUS
MEDII Aevi

SCRIPSIT

G. POPA-LISSEANU

IZVOARELE
ISTORIEI ROMÂNILOR

V O L U M U L III

ROMÂNII ÎN POEZIA MEDIEVALĂ

DE

G. POPA-LISSEANU

TIP. «BUCOVINA» BUCUREȘTI

1 9 3 5

ROMÂNII ÎN POEZIA MEDIEVALĂ ¹⁾

INTRODUCERE

Partea cea mai puțin cunoscută din istoria Românilor este desigur cea din evul mediu, când, de altfel, s'a plămădit, precum se știe, neamul nostru. Născut din contopirea a două elemente, a elementului roman, adus *ex toto orbe Romano*, cu elementul dac, puțin romanizat la început, Românii, în epoca lor de formațiune, au trebuit să ducă, după retragerea legiunilor și a funcționarilor imperiali, o viață plină de tot felul de strămătorări, fiind siliți să se adapteze, de voie de nevoie, împrejurărilor celor noi, în cari aveau să trăiască.

Obligați să se supună poruncilor proaspeților stăpânitori ai țării, ei au fost aduși sub dominațiunea, rând pe rând, a Goșilor, a Hunilor, a Gepizilor, a Slavilor, a Bulgarilor, a Avarilor, a Pecenegilor, a Cumanilor și, în sfârșit, a Ungurilor, ca să nu mai vorbim de Tătari și Turci și de alte popoare, care au stat mai puțină vreme în țara noastră.

În tot acest timp, Românii nu par a fi avut o organizație de stat, iar primitiva lor organizație judecătorească și administrativă, a fost adoptată de popoarele conlocuitoare cari însă le-au impus numiri noi pentru dregătoriile lor existente. Astfel *iudicia* și *ducatus*, rudimente de instituțiuni, fără de cari cea mai simplă societate de oameni nu poate să viețuiască, s'au prefăcut, cu timpul, în cnezate și voievodate, numiri slave, adoptate mai târziu și de Unguri, numirile vechi romane dispărând cu totul, ca numiri de instituțiuni. S'au păstrat numai *scaunele de judecată*, primite de Sași și de Maghiari și pe cari nu le întâlnim nici la Germani, nici în Ungaria de dincolo de Tisa ²⁾.

1) Această lucrare s'a publicat mai întâiu în «Cercetări Istorice», an. X, 1934.

2) N. Iorga, *Istoria Românilor din Ardeal*, I. p. 40; Onciul, *Bul. de la sect. hist.* IX, p. 14.

Românii, neavând nici un rol politic și de conducere, — ori cât de necesari vor fi fost ei, pentru procurarea de hrană barbarilor năvălitori, — n'au însemnat nimic în viața statelor ce vremelnice se înfiripau. De aceea, s'a și putut susține că, bunăoară, țara Bârsei sau țara Făgărașului, a fost o *terra deserta*, fiindcă o stăpânire de stat propriu zisă, n'a putut să existe aici, ci numai muncitori de pământ sau păstori de vite, a căror existență, de altfel, nici nu se mai discută.

În timpul migrațiunii popoarelor — și într'o mică măsură vor fi fost poate și ei migratori — Românii erau, fără îndoială, singurul element statornic, căci popoarele dominante se găseau în necutenite lupte, fie de pradă, fie de acaparare de noi teritorii.

Dar, dacă Muntenia și Moldova puteau să fie minunate porți, prin cari popoarele dela răsărit și miază-noapte puteau să tindă spre inima imperiului roman, din Roma sau din Byzanț, teritoriul de dincolo de Carpați nu prezenta aceleași avantagii. Ardealul n'a fost prea accesibil barbarilor, din pricina lanțului de munți înalți și păduroși și de aceea el a fost mai mult sau mai puțin ocolit de popoarele de stepă cari veneau totdeauna călări pe caii lor cei iuți și cari au preferat câmpiile întinse ale Tisei și șesul Dunării, unor regiuni muntoase sau păduroase.

În afară de numirea generală de *Romani*, sub care numire vor fi fost cunoscuți Românii până în secolul al X-lea, — și această numire se constată neîndoielnic pentru elementele romane împinse spre Pannonia — sau de Daci ori Misii, aceștia din urmă după numirea de Mesia, din sudul, dar și din nordul Dunării, — Românii sunt amintiți, mai ales, sub denumirea de *Vlachi-Valachi* sau *Blaci*, adică *Olaci* — popoarele turanice neputând pronunța consonanta *v* la începutul cuvintelor ²⁾, — sau sub denumirea de *Cumani* sau de *Valvi* ori *Falones* ³⁾, și chiar de *Bulgari*, când aceștia au format împreună cu Vlachi, imperiul asanesc.

Făț de tendința, din ce în ce mai pronunțată astăzi, a unor învățați străini de a căuta noi argumente împotriva stăruinței Românilor în Dacia, am crezut necesar să încerc să arăt, bazându-mă deocamdată numai pe cântecele medievale, existența Românilor în

1) Rubruq, *Itinerarium* în *Recueil de voyage*, p. 275: Et iuxta Piscatir sunt Illac, quod idem est quod Blac, sed B nesciunt Tartari sonare. Vezi și Il. Gherghel, *Conv. Lit.* 1920, p. 335, *Câteva contribuțiuni la cuprinsul noțiunii Vlach*. Cf. și G. I. Brătianu, Lak etc. în *Cercetări istorice* I, pag. 369—376.

2) N. Iorga, *Bul. de la sect. hist.* III, p. 174.

regiunea norddunăreană, într'o epocă în care, după un învățat ungur, nici n'ar putea să fie vorba de Români, cari după el, ar fi trecut în Ardeal mult mai târziu și adică numai în epoca Fanarioților¹⁾.

I.

Cea dintâi amintire despre Români, în poezia medievală, o întâlnim la clericul Godefridus sau Gotifredus din Viterbium, născut pe la anul 1120. Bucurându-se de o reputațiune deosebită, acest scriitor, cunoscut ca «magistru», «capelan al curții imperiale» și «notar» al împăraților Conrad III, Frideric I și Henrich VI, a scris în versuri latine, pe lângă lucrările sale *Speculum regum*, *Pantheon* și *Gesta Friderici*, și un poem în 192 versuri — 48 strofe — rimate și intitulat *Gesta Henrici*²⁾.

Descriind războaiele de atunci, și mai ales, furia cu care ele se purtau, Gotfridus Viterbiensis ne arată țările bântuite de zeitățile Mars și Bellona. Toată romanitatea — și sub romanitate se înțelegea pe acea vreme, în deosebi, țările supuse Byzanțului — a fost prinsă în focul războiului și între aceste țări el enumeră și *Blachina*, din apropierea Constantinopolului. Blachina sau Blacherna pare a fi fost o colonie românească, adusă aci din țara Scythilor de la nord, înainte de mijlocul veacului al V-lea³⁾.

Iată versurile ce ne interesează:

Mars, Bellona Tusciam turbat, Lombardiam,
Apulos et Siculos, Iadera⁴⁾, Solontinam⁵⁾
Ungaros et Bulgaros, Yedros et *Blachinam*⁶⁾
Grecos, Sardos, Siros et totam Romaniam.

1) Iancsó Benedek, *L'Europa Orientale IX*, — 7: *Alcune osservazioni critiche sulla storia antica del popolo romeno*, p. 257: «L'immigrazione della popolazione contadinesca romena in Ungheria raggiunse il suo grado massimo nel secolo XVIII».

2) *Mon. Germ. Hist. script.* XXII, p. 334, ed. Waitz.

3) Il. Gherghel, *op. cit.* ne vorbește și de biserica zidită de împărăteasa Pulcheria (450—457), reconstruită în 1069 și, după ce a fost arsă, zidită din nou în 1282—1328. Cf. și L. Leger, *Chronique dite de Nestor*, p. 277.

4) Iadera, Zara, după Waitz.

5) Solontinam, Salone.

6) Blachinam «Fortasse terra *Blachorum*, vel idem quod Blacherna-palatiium Constantinopolitanum», nota lui Waitz.

Velud leo fremmit potens magis Roma
Iuba sursum erigit, est sublimis coma;
Et superbos concutit, velud nothus poma,
O regina omnium, Patarenos ¹⁾ doma.

În acest pasagiu al lui Gotifredus din Viterbo este vorba despre Blachii din Peninsula Balcanică, veniți însă de la nord, din țara Scythilor ²⁾).

II.

Cea mai de seamă și, în același timp, de istoricii noștri cea mai cunoscută poemă medievală este, fără îndoială, cântecul Nibelungilor. Scrisă în dublul vers german, întrebuințat de cântăreții de pe acele vremuri, poema Nibelungilor, al cărui original s'a pierdut și al cărui autor a rămas încă necunoscut, ne reprezintă migrațiunea popoarelor. Cântecul acesta, compus între anii 1140—1160 și care se bazează pe o lucrare mai veche din secolul al X-lea, formează apogeul poemelor rimate din veacul al XIII-lea, de când ni s'a păstrat cântecul în forma lui actuală ³⁾).

Împrejurarea că în poem se găsește amintit episcopul Piligrin, care a trăit pe la 971—991, a făcut pe unii critici să creadă că prima redactare a poemului ar fi din acea epocă. Sigur însă este faptul că *Gesta Ungarorum*, compusă în timpul regelui Ladislau cel Sfânt (1091—1092), a servit de bază pentru o ulterioară dezvoltare a cântecului Nibelungilor.

Poema cuprinde două părți:

1. Dragostea Kriemhildei, sora regelui din Burgundia pentru Siegfrid din Worms și, după o văduvie de 13 ani, iubirea ei, ca mireasă, pentru Etzel (Attila), regele Hunilor.

2. Răzbumarea Kriemhildei și catastrofa Nibelungilor.

În aventura XXII din Dragostea Kriemhildei — poema este

1) Patarenii erau în jumătatea a doua a secolului al XI-lea adversarii bisericii din Milan, biserică aproape independentă de cea din Roma și care admitea căsătoria preoților.

2) Despre ducele scyth Vlachernos, (din *Vlach* și *ernos*, vlastar, sau puiu de Vlach), omorât în localitatea *Blacherne*, vezi II. Gherghel, l. c. pag. 337.

3) Hóman Bálint, *Geschichtliches im Nibelungenlied* în *Ungarische Jahrbücher*, III, p. 206.

compusă în 38 capitole, numite aventuri — întâlnim pasagiul pri
vitor la Vlachi și la ducele lor, herțogul Ramunc.

Kriemhilda, însoțită de falnice cete de Burgunzi, pleacă spre
Dunăre și la Tuln, în drumul spre Viena, unde avea să se facă nunta,
este așteptată de regele Etzel cu un mare alaiu. Ambele convoiuri
sunt descrise de poet cu multe amănunte.

Suita lui Etzel este formată din 24 regi și principii vasali, între
cari era și Dietrich din Berna, regele Ostrogoților.

Erau popoare alese și neamuri mari, vorbind tot felul de limbi,
von vil meneger Spradhe. Intre acestea, în primul rând, se vede her-
țogul Ramunc, însoțit de 700 de voinici, cari, cași păsările, își go-
neau caii.

Vers. 1340.	Von Riuzen und von Krieche	reit dâ manic man.
	den Poelânen und den Vlâchen	sach man swinde gân
	ir pfert und ros diu gnoten	dâ si mit Kreften riten.
	Swar si site habeten	der wart vil wênc
		ihl vermiten

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vers. 1341.	Von dem Iande ze Kiewen	reit ouch dâ manec man
	und die wilden Pescenaere

Vers. 1344.	Der herzoge Ramunc	ûzer Vlachen lant
	mit siben hundert mannen	kom er für si gerant:
	sam vliegende vocele	sô sah man si varn.
	do kom der fürste Gibeche	mit vil hêrlichen scharn ¹⁾

Nunta ținu șaptesprezece zile, după cari se imbarcară cu toții
și, pe Dunăre, pleacă spre Etzelburg, cetatea lui Attila din Pannonia.

Înainte de Vlachi sunt amintiți în cântec Rușii, Grecii și Po-
lonii. Rușii precum se știe, erau locuitorii Haliciului, iar Polonii,
locuitorii câmpiilor. Și unii și alții sunt vecini cu Românii și înși-

1) Iată traducerea acestui pasagi: Dela Ruși și dela Greci venia călare
câte un falnic erou. Împreună cu Polonii și cu Vlachi înainta pe câmpie ceata
cailor de rasă, călărită de voinici. Fiecare, fără teamă, își arăta obiceiurile din
patria sa. Și dela Kiew, țară îndepărtată veneau unii oameni și Pecenegi săl-
batici. — Icăi era ducele Ramunc, din țara Vlachiilor; cu șapte sute de oameni
venise el în grabă. Ca și păsările sburătoare se vedeau ei sosind; și principele
Gibeche veni cu mândrele sale cete de călăreți.

rarea acestor popoare ar lăsa să se întrevadă oarecare corespondență a noțiunilor de geografie ¹⁾).

Faptul că întâlnim în acest poem pe Hermanrich, pe Attila și pe Theodorich, cari au trăit în epoce deosebite, ne îndreptățește să credem că acest Ramunc, în care recunoaștem pentru întâiași dată pe un Român ²⁾ — pronunțat potrivit fonetismului german, cu un c sau g final, — a trăit, nu în timpul lui Attila, ci mai de grabă în veacul al XI-lea sau al XII-lea.

De altfel, precum au observat-o și criticii unguri, există o identitate desăvârșită între Attila și Ștefan cel Sfânt al Ungariei, pe de o parte, și între Kriemhilda și Gizela de Bavaria, soția primului rege creștin al Ungurilor, pe de altă parte.

Poetul, care va fi avut, de sigur, înaintea sa *Gesta Ungarorum*, n'a ținut seamă de cronologie și a fixat în secolul al V-lea evenimente petrecute cu câteva veacuri mai târziu.

Se înțelege dela sine că argumentul pe care îl scoteau din acest pasagiu al cântecului Nibelungilor, istoricii noștri din secolul trecut, în favoarea persistenței elementului roman în timpul lui Attila, nu mai poate rezista criticei. Pasagiul poate să servească cel mult ca o dovadă că, prin veacul al XI—XII, poporul român se constituise ca organizațiune teritorială de sine stătătoare, cu o conducere românească, și cu legături, poate și de rudenie, cu vecinii lor Poloni, Ruși și Greci.

III.

Dacă Vlachii, amintiți de două ori în cântecul Nibelungilor, ar putea să fie identificați, după cum o fac unii, cu Vlachii de peste Duânre, constatați aci de atâtea alte izvoare istorice, Vlachii, amintiți în *Weltchronik* a lui Rudolf din Embs, nu pot fi decât Românii de la Nordul Dunării și din Ardeal.

Cronica aceasta, pe cât știm, n'a fost utilizată de nici unul dintre istoricii noștri. Până astăzi, n'a amintit-o nimenca în studiile sale și o semnalăm aici pentru prima oară.

Autorul, în compunerea cronicii sale, scrisă în versul medic-

1) Em. Grigorovitză, *Românii în monumentele literare germane medievale*, p. 122.

2) Dl Iorga crede, în *Rev. ist.*, XIX din 1933, că este vorba de regele Roman din Galiția, din sec. al XIII-lea.

val obicinuit, întrebuițat și de Ottocar din Stiria, pornește dela concepțiunea clericală a statului lui Dumnezeu, preconizat de Sf. Augustin. Căci, sunt anume două state, unul al lui Dumnezeu *civitas Dei* sau *civitas coelestis* și altul al oamenilor, *civitas saeculi* sau *civitas terrena*.

Sfântul Augustin, după care s'a luat în urmă și Isidorus și mulți alții, între cari și Rudolf von Ems, stabilește faptele pornind dela vechiul testament și întemeindu-se pe acesta. Adevăratul stat este statul lui Dumnezeu. Faptele laicilor n'au o prea mare importanță și ele trebuie tratate mai mult incidental.

Rudolf von Ems, care scrie pe la anul 1250, ne expune în 36338 versuri germane, scurte, de 6—7 silabe, istoria omenirii întregi, din cele cinci epoci sau lumi, cum le numește el — și de aci probabili și numirea de *Weltchronik*, — începând cu creațiunea ¹⁾.

În lumea a III-a în care întâlnim pasagiul important pentru istoria noastră națională, Rudolf von Ems ne dă o descriere generală a universului — *imago mundi* — Asia, Africa și Europa, cu amănunte asupra oamenilor, animalelor și localităților. În această epocă sau lume, sunt înșirate personagiile biblice, începând cu Abraham și terminând cu Iosif în Egipt; ni se dau, în același timp, informațiuni asupra zeilor păgâni, asupra regilor și popoarelor din antichitate.

Enumerând țările așezate la Dunăre, *von der grozin Tunowe*, autorul ne vorbește mai întâi de *Messia*, apoi *Pannonia Inferioară*, care se întinde până la *Pulgarie und das lant ze Rumenie*, adică Bulgaria și țara Rumenia, iar nu România, Rumăniën, cum crede editorul și comentatorul lui Rudolf von Ems ²⁾.

Urmează apoi o țară, numită *Tracia*, care se întinde până la Tyras, Cetatea Albă de astăzi. Dincolo se găsește fluviul *Neppir, der durh Rüzin gat*. Marginile țării ce descrie sunt Constantinopolul, unde locuiesc Grecii, *Chriethin*. După ce descrie cu deamănuntul Grecia, ajunge la Ungaria.

1) Ultimile trei mii de versuri se datorese unui autor necunoscut, Rudolf von Ems murind înainte de a-și fi isprăvit opera.

2) Gustav Ehrismann, *Rudolf von Ems*, p. 538.

Iată pasagiul, în întregime, referitor la această țară:

Vers.2553. Dien Ungirn sint gesezzin
inwendig ir Klûse tor
und ir lantmarchin davor
windeschir lande vil:
inrehalp ir Kluse zil
Kotziler und Koltzil sint
und manege unkristenlichú Kint
in vromdin sundir sprachin
Valwen und wilde Vlachin
jensit des sneberges hant
sint lant dú si begant.
inwendig Ungern sint dú lant
gelegin dú hie sint genant,
inrehalp ir chluse tor.
westirhalbin lit da vor
Stire und Ostirriche
stozend geleginliche
an Ungern: mit dén beidin
marckin ist gescheidin
tútschú lant von windeschin landin.

Din aceste versuri ale lui Rudolf din Ems scoatem următoarele prețioase informațiuni:

1. Că Ungurii trăiau atunci — el scrie pe la anul 1250 — într'un teritoriu închis care pare că se întindea peste Carpați până la Dunăre și la Marea Neagră.

2. Că în acest teritoriu al lor închis, *ir Kluse tor*, locueau diferite popoare cari vorbeau feliurite limbi. Aceste popoare erau Kotzli (Koltziii), Valwii și Vlachiei.

3. Că unele din popoarele țării nu erau creștine și

4. Că Valwii și Vlachiei locuiau dincolo de munții de zăpadă, *jensit des sneberges hant*.

Cine sunt popoarele amintite de Poetul Rudolf von Ems, ca locuind în Ungaria?

În această cercetare a noastră, nu trebuie să pierdem din vedere faptul că autorul tratează evenimentele istorice din punct de vedere cronologic; al expune lucrurile petrecute în timp, iar nu pe cele din zilele vieții sale. Sunt popoare dintre cari unele nici nu

existau, în vremea când el își compune poema. El povestește despre situațiunea Ungariei din momentul venirii Maghiarilor.

Înainte de cucerirea Ungariei, — istoricii Unguri nu vorbesc nici odată de o cucerire, ci numai despre o ocupare a țării, a *hon-foglalás, die Aufnahme des Landes*, ca și cum țara ar fi fost nelocuită, — înainte adecă de anul 896, când au pus piciorul pentru întâiași dată în Pannonia, Ungurii trebuind să plece din patria lor primitivă, de lângă munții Urali, s'au așezat în Atelkuz (Atel, apă și között, între) în Moldova de astăzi, de unde făceau incursiuni de pradă. În Ungaria de nord și de apus, în afară de păstorii romani, locuiau Slavii și anume Moravii conduși mai înainte de șeful lor Priwina. În nordul Ungariei acesta stăpânea întreaga regiune de la Neutra.

La anul 830 Priwina este alungat de Moimir care unise sub conducerea sa pe toți Moravii și este silit să treacă Dunărea și să se ducă la comitele mărcii de aci, la Ratbod. În același timp, la dorința împăratului german, primește creștinismul. În urma unei certe cu Ratbod, Priwina trece în regiunea bulgărească, *iniit in regionem Vulgariam cum suis et Chotzil, filius eius, cum illo*, după cum ne spune un document medieval ¹⁾. Nu mult după aceea se întoarce de la Bulgari și Ratbod, trebuind să părăsească țara, Privina primește, după 840, din partea împăratului Ludovic, o parte din Pannonia Inferioară, ca feud, unde mai târziu el, și fiul său Kotzil, întemeiază un principat independent care a ajuns la oarecare importanță ²⁾. Capitala noului principat pare a fi fost Mosapure (Moosburg, ung. Szalavár) ³⁾.

Pe când, dincolo de Dunăre, se întemeia principatul morav al lui Priwina, în Moravia se crea un mare regat al lui Moimir și al urmașilor săi Ratislav și Suatopluc, independent de regele german din apus. Independenței politice i-a urmat îndată independența bisericească, căci pe la anul 863 vine, atât în Moravia, cât și în principatul lui Kotzil, propoveditorii Metodiu și Chiril cari întemeiază, în contra dorinței regilor romani din apus, biserica slavă.

Dar, Suatopluc nu se mulțumește numai cu întinsul său regat,

1) *Mon. Germ. Hist.* XI, p. 11.

2) *Ibidem*, p. 12: Aliquam inferioris Pannoniae in beneficium partem circa fluvium qui dicitur Sala, qui lacui Blatensi miscetur. Blatum = lutum, de unde în pronunțarea ungurească Balaton.

3) Aici a fundat o biserică pe care a târnosit-o, la anul 850, arhiepiscopul Liuprand din Salzburg și care a fost închinată Sfintei Marii.

ci cu furie de lup, cum se exprimă documentele, trece, la anul 883—884, Dunărea cu o armată puternică și devastează întreaga țară. Iar în expediția de cucerire ce face mai târziu, la anul 892, iau parte și Ungurii cari acum se apropiiau de viitoarea lor patrie.

În timpul acesta, moare Kotzil și Pannonia ajunge din nou în mâna Francilor cari însă nu o pot menține față de Suatopluc investit cu o parte a țării de însuși împăratul Carol cel Gros. După moartea lui Suatopluc, la anul 894, regele Arnulf dete Pannonia, cu cetatea de lângă Sala sau Szala, ducelui Brezlav un vasal al împăratului franco-german, la venirea Ungurilor.

La anul 895, Ungurii pustiesc Moravia și Pannonia. Pustiirile acestea mai dăinuiesc câțeva vreme, chiar și după cucerirea țării, și dacă Ungurii n'ar fi fost înfrânți la Augsburg și nu s'ar fi hotărît să se așeze deabinclă în Pannonia și de a se astâmpăra, de sigur ar fi avut aceeași soarte pe care au avut-o, mai înainte, și Avarii, și înaintea acestora și celelalte popoare barbare ca Hunii, Gepizii etc.

Pare astăzi stabilit că regatul întemeiat de Priwina n'ar fi fost cucerit de Unguri de la Moravi, ci că, după moartea lui Chezil, sau Kotzil, ar fi fost înglobat în imperiul Ostrofrancilor, dela cari apoi a ajuns în mâna Ungurilor.

Despre supușii lui Kotzil vorbește Rudolf von Ems, ca fiind în-lăuntrul regatului ungar:

Inrehalp ir Klûse zil
Kotziler und Koltzil sint.

Dar versurile lui Rudolf ne vorbesc și de Valwi și de Vlachi.

Nu insistăm asupra numirii de Valwi. Din documentele timpului nu mai încapă nici o îndoială că ei sunt Comani, iar Vlachi sunt Românii evului mediu și ai timpurilor moderne până în secolul trecut.

Relevăm însă aci un fapt care nu ni se pare fără importanță, mai ales când ținem seama că Rudolf von Ems tratează evenimentele din punct de vedere cronologic.

Pe când Comani locuiau, după cum se constată din izvoarele istorice, mai mult în regiunile de câmp ale Moldovei și Munteniei, Vlachi, despre care se susține de scriitorii unguri și nemți că, la venirea Maghiarilor, ar fi fost așezați numai la sudul Dunării, nu mai încapă nici o îndoială că trăiau, după ce se vede din versurile lui Rudolf von Ems, împreună cu Comanii nu peste Dunăre, ci peste munții de zăpadă, *ultra Alpes nivium*.

Greutatea acestui argument pentru dovedirea stăruinței elementului roman în Dacia nu trebuie pierdută din vedere, cu atât mai vârtos cu cât același pasagiu al poetului Rudolf ne vorbește despre popoare pe cari le-au găsit Ungurii la venirea lor în patria cea nouă.

Iar dacă, din cântecul Nibelungilor, nu rezultă că Vlachi ar fi fost numai de cât dela nordul Durrării, ci ar fi putut fi Vlachi de peste Dunăre, din cântecul lui Rudolf von Ems se constată neîndoios că Vlachi se găseau la nordul Dunării.

Caracteristic este însă epitetul ce li se dă Vlachimilor, *wilde Vlachin*, sălbaticii Vlachi.

Noțiunile își schimbă adeseori sfera și conținutul. Și de câte ori avem de a face, mai ales cu un cuvânt nou format, trebuie să ținem seama de etimonul său. Cuvântul *sălbatic*, care pare a fi astăzi identic cu cuvântul fioros, avea cândva altă însemnare și anume însemnarea cuprinsă în cuvântul *silva*, pădure, din care s'a derivat. Ferus și fera, de unde avem cuvintele românești fioros și fiară, au fost înlocuite cu vorbele *silvaticus*, care nu însemnează ferus, ci pădureț, de pădure.

Tot astfel nemțescul *wild*, a cărui etimologie este de asemenea *Wald*, silva, nu însemnează ferus, feroce, ci de pădure. *Wilde Vlachin* însemnează prin urmare — cel puțin pentru timpurile de formațiune ale acestor cuvinte — locuitorii pădurilor, adică locuitorii regiunilor păduroase cari se găsesc, mai ales, în depresiunile râurilor din Carpați. Față de Comani cari erau locuitori de stepă și cari trăiau mai cu deosebire la câmp, Românii nu puteau fi decât locuitorii pădurilor.

IV.

Mențiune despre Români se face apoi în marea operă a vienezului Iansen Enikel *Weltchronik*, scrisă în 28958 versuri scurte, de câte 6—7 silabe și în ritmul obicinuit pe vremea când ea a fost compusă.

De origine slav, născut probabil în Boemia, Johannes, prescurtat Jansen, a trăit și și-a scris opera la Viena, în jumătatea a doua a secolului al XIII-lea, concepând-o, ca și Rudolf von Ems ca o lucrare profano-religioasă. Pornind dela ideea statului divin al lui Dumnezeu, autorul intercalează evenimentele laice în lăuntrul evenimentelor biblice, servindu-le oarecum pe acestea.

Dela versul 25537 înainte, Jansen Enikel cântă evenimentele întâmplate sub Carol cel Mare, reprezentantul puterii franco-germane. Și, după ce tratează războaiele purtate împotriva Saxonilor, ne vorbește despre luptele în contra Avarilor, din Ungaria de mai târziu.

Poetul, printr'un anacronism, admis în poezie, identifică pe Avari cari stăpâneau în secolul al IX-lea peste popoarele din Ungaria cu Maghiarii cari, de fapt, au cucerit Pannonia numai pe la sfârșitul acestui veac. De asemenea, scopul de căpetenie al lui Carol cel Mare, după concepția de pe atunci, nu putea fi altul decât încreștinarea popoarelor ce avea să cucerească.

Faptele se petreceau pe la anul 800 după Christos: *Daz geschah nâch Gotes geburt aht hundert jâr.*

Intre popoarele cucerite de Carol cel Mare erau, în primul rând, Ungurii, adică Avarii. Viteazul rege, *wigant Künig*, pleacă în Ungaria și începe să încreștineze pe Unguri, până la Valachi *unz in Walachen*, și-și așează acolo armatele sale. Și de sigur ar fi săvârșit mari isprăvi, dacă ar fi rămas mai multă vreme în Ungaria.

Iată pasagiul ce ne interesează:

Vers. 25673. Dâ mit fuor der wigant
hin ze Ungern in daz lant
und begund si Kristen machen.
die Ungern unz in Walachen
dâ leit er sich mit sînem her.
ez was nâhen bi dem mer.
er hêt gelobt der frouwen sîn
wenn er waer zehen jâr von ir schîn,
daz er lenger waere,
daz si dann west diu maere
daz er waer mit grôzen nôt
swar ûf dem weg tô¹).

Poetul, precum am spus, descrie evenimentele petrecute pe la anul 800, deși el își scrie opera pe la 1277. La acea dată, după izvoarele ce Jansen Enikel avea la îndemână, existența Românilor, ca națiune constituită, nu mai putea fi pusă la îndoială.

Dar, chiar dacă am admite ipoteza că Jansen Enikel fixează,

1) *Mon. Germ. Hist. Deutsche Chroniken* III, p. 501, v. 25673.

în vremuri trecute, evenimente despre a căror existență aflase numai în timpul său, totuși se pare că pe atunci era credința că în vremea cuceririlor lui Carol cel Mare, Valachii ocupau partea de răsărit a Ungariei, ale cărei limite orientale, evident, nu se pot stabili, Carpații nefiind în acele timpuri o frontieră de țară.

Totodată, din pasagiul citat mai sus, pare că rezultă, în mod indirect, că Valachii erau creștini și că se făceau acum eforturi cu să fie aduși la creștinism și Avarii.

V.

Murind în anul 1301, fără urmași, Andrei al III-lea, ultimul rege din familia arpadiană, se ivesc trei pretendenți la tronul Ungariei: Carol Robert, din Neapole, din dinastia de Anjou, Venceslav din Boemia și Otto din Bavaria, toți trei înrudiți cu regii maghiari.

În anarhia de atunci, tronul a fost ocupat de Venceslav care însă desgustat, îl părăsește curând, retrăgându-se în țara sa. În locul său vine Otto care se și încoronează.

Acesta, spre a se face popular și spre a-și câștiga simpatia Ungurilor, a fost îndemnat să ia în căsătorie pe frumoasa fiică a secuului, Ladislau Apor, voivodul Ardealului, voivod puternic și aproape independent de regalitatea ungară.

A fost însă numai o cursă, căci Otto încăpând în mâna lui Ladislau, acesta îl băgă în închisoare, așteptând momentul să se suie pe tronul Ungariei, devenit acum liber, Carol Robert, pretendentul susținut de Papa.

La intervențiuni mari din afară, Otto care era închis la Deva capitala Ardealului pe acea vreme, ar fi fost predat, la anul 1308, voivodului român ¹⁾, care pe atunci și-ar fi avut reședința la Hațeg.

Domnul român era în legături de prietenie cu Ladislau Apor și primind pe Otto l-a băgat la închisoare și era cât pe aci să-l omoare. Și nu i-a dat drumul decât după repetate stăruinți ale femeilor de la curte și mai ales ale soției sale, domnița. Căci, voivodului român, — uneori îi se spune rege — greu bolnav, îi s'a arătat prin fel de fel de mijloace băbești, că pricina îmbolnăvirii este tocmai închiderea nevinovatului prinț.

1) Voivodul român era poate, Tihomir. După Hașdeu, *Negru-Vodă*, p. CLXXV, ar fi vorba de Mircea I, fratele lui Dan, care ar fi început să domnească dela anul 1298 până la 1309; după d. Iorğa, voivodul român este cel dela Argeș. Vezi *Bul. de la Sect. hist.* X, p. 4.

În cele din urmă îi s'a dat drumul. Otto este condus până la frontierele țării, de unde pleacă în Rusia, la Halici, la regele George. De aici ajunge apoi la Glogau, unde se căsătorește cu fiica ducelui de acolo, și în sfârșit, sosește acasă în Bavaria.

Robia lui Otto, precum și peripețiile vieții sale, sunt descrise amănunțit în frumoasa poemă a lui Ottocar din Stiria, scrisă între anii 1285—1309 și intitulată *Oesterreichische Reimchronik*.

Scrisă în 98595 versuri germane scurte, cronică versificată a lui Ottocar tratează evenimentele petrecute în Austria și Germania, pe o durată de timp de aproximativ șase zeci de ani, începând cu domnia lui Conrad, 1253.

Trimitem pe cititorul român, doritor de a cunoaște această frumoasă legendă, la originalul publicat de Seemüller¹⁾ și la traducerea nu prea fluentă, a profesorului Em. Grigorovitză²⁾.

Mult mai importantă decât această legendă versificată, privind pe regele Otto în robia domnului român, este mențiunea ce se face în cronică despre Români, ca unii cari constituiesc o unitate etnică aparte și sunt amintiți, alături de alte popoare și mai ales de Secui, cu cari trăiau împreună în acele vremuri.

Vers. 6819. Die Valben listielich
vor in alles fluhen hin
unz si si brähten zin
di dâ in der huote lâgen.
widerwerfens si dô phlâgen
ir wart mêre unde mêr
do die ûz der huote her
mit geschreie brâchen
Zôkel und Walachen
verfluocht mitsamt den Valben sîn.

Vers. 7391. In sînen diens er dar bräht
liut von manigen sprâchen
Zôkel und Walachen
die kômen allenthalben
gesamnet mit den Valben

1) *Mon. Germ. Hist. Deutsche Chroniken* V, v. 1, 2.

2) Em. Grigorovitză, *op. cit.* Numele de Valach este amintit de 15 ori în cele 161 versuri, în care este scrisă legenda privitoare la Români.

Sirven unde Niugaere
Turken unde Tâtraere
Râzen, Pozzen und Krawâten
ir hêrschaft die herren hâten
z Ungern von dem Kunic rich
darumb si muosten dienslich
Kunic Wêlân ¹⁾ wesen undertân.

Vers. 10963. Nû kom ouch an der vart
Walachen, Unger, Zokel, Valben
die gebunden allenthalben
die Tiutschen umbegeben
unz daz si sâhen streben.

Vers. 41349. Darzuo swar allenthalben
Zôkel unde Valben
Kunige sint bezalt
der hât er aller gewalt ²⁾).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vers. 43642. Got geb daz uns wol gelinge
an der widervart, maniger sprach
daz dhein Zôkel oder Walach
den fride an uns brechen
und sînen Schaden rechen
den er hie genomen hât.

Vers. 45149. Ich wil gedagen einem phaffen
unde hiet ez geschaffen
ein Kolz (Choloss) und ein Walach
daz unbild, dâ geschach...

Vers. 80385. Swaz der Unger ist wonhaft
gegen der Tizach und niderhalben
bî den wonent dies Valben
Sirven, Zôkel und Walach

1) Kunic Wêlân este regele Bela.

2) In aceste versuri se vorbește numai despre Secui și Cumani (Zôkel unde Valben).

der wonung und gemach
stôzt an die taeterischen marc
von den sint si sô starc.

Vers. 83995. Mit zwein tûsenden daz her;
do fuorte grâve Lazamer
wol vier tûsend, die man sach
Unger, Zogel und Walach...

Din aceste pasagii, reproduse din cronică rimată a lui Ottocar, se vede lămurit că, la sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul celui al XIV-lea Români erau constituiți ca o națiune, separată de Unguri, având armata lor proprie, cu care mergeau în război; că Români cari erau, fără îndoială, feudalii regilor unguri sunt amintiți mai ales, alături de Secui, Zokel, cu cari trăiau, dacă nu împreună, cum suntem înclinați să credem, cel puțin în legături de vecinătate; că pe lângă Unguri, cari locuiau mai spre Tisa, se amintesc încă, în această epocă târzie, Koltii, adică Slavii moravi din Panonia, că poporul Comanilor își păstrau încă individualitatea lor și nu se contopiseră cu națiunea maghiară și că, în sfârșit, Români trăind în răsărit, în apropierea Tatarilor războinici, au câștigat, din contactul cu aceștia puteri de luptă.

VI.

Fără să fie anume amintiți Români, îi întâlnim totuși, sub aspectul lor de schismatici, sau pseudo-creștini — căci astfel erau ei considerați de catolicii bisericii din apus, — într'un cântec de consolare, adresat Ungurilor de un autor necunoscut, în urma invaziunii celei mari a Tatarilor. Cântecul poartă titlul de *Carmina de regno Ungariae destructo per Tartaros*, și se păstrează între manuscrisele provenite de la Arhiepiscopia din Salzburg¹⁾.

Români, a căror țară a fost cotropită de Tătari, au luat parte alături de aceștia, împreună cu celelalte popoare ortodoxe, la devastările făcute în Ungaria la anul 1241.

1) *Mon. Germ. Hist. Script.* XXIX, p. 600, ediția Holder-Egger.

Iată versurile ce ne interesează:

Dum celum tonat, fulgurat,
sagittas, pelli murmurat
celum celi domino,
in sue sortis termino,

mittit contra celum
fulgur propter telum
ei ¹⁾ terra cedit
gens misella credit.

Quam plurimi continuis
incendiis et spoliis
Heretici apercius
Scismatici, apostate

congressibus se cedunt
ad invicem se ledunt
securius incedunt
iudicium non credunt ²⁾.

VII.

Amintim, mai mult în treacăt, că țara noastră și locuitorii țării noastre sunt pomeniți, fără să se vorbească anume despre Români, într'o scrisoare în versuri a călugărului Ermericus din Elwange, german de origine — *Ermericus Alamannus natu, Elwangensis monachus* — de pe când se găsea în mănăstirea de la Fulda. Scrisoarea lui Ermericus, fost predicator la Bulgari, este adresată abatelui Grimaldus din St. Gall și a fost scrisă pe la anul 860.

Vorbind despre Istru care își varsă apele în Marea Neagră și la Nordul căruia se află o țară barbară — *barbara tellus* — și nenumărate popoare — *gentes innumeras* — Ermericus ne spune în versuri hexametre:

Sunt hic Germanique truces et Sarmata bellax
Atque Gete nec non Basterne semina gentis
Dacorumque manus et Martia pectora Alani ³⁾.

În secolul al IX-lea, înainte deci de venirea Ungurilor, sub denumirea de cetele de Daci — *manus Dacorum* — alături de Geți, Germani și Bastarni, credem că nu putea fi vorba de altcineva decât de Români, plămădiți din populațiunile daco-romane.

1) ei, adică neamului tăărăesc.

2) Iată notele lui Holder și Egger: quibus admixti sunt falsi christiani et multitudo hereticorum; sau hiis adiuncti erant heretici et falsi christiani; seu subdunt sibi confederantes videlicet de paganis, hereticis et pseudo-christianis.

3) *Mon. Germ. Hist. Script. Epist.*, V, p. 576.

VIII.

Nu arare ori, întâlnim amintită țara noastră, sau locuitorii țării noastre în poemele populare italiene din evul mediu. Numirea țării și a poporului nostru ne apare însă aci mai adeseori sub forma de *Dacia* și *Daci*, fie că numele era o reminiscență a studiilor clasice, fie că aceste cuvinte erau bine cunoscute pe atunci și erau, deci, mai mult sau mai puțin curente în gura cărturarilor din acele vremuri. Numirea de Valachia și cea de Valachi o întâlnim mai rar.

Un poet contimporan cu Dante, franciscanul Iacopone din Todi de pe la mijlocul veacului al XIII, ne vorbește despre *sfuggita la Dacia* ¹).

Făcând elogiul sărăciei, în poema sa *Le Laude*, după ce enumeră, în glumă, toate bogățiile pe care el le are, spre a ajunge să arate, apoi, că el este cel mai sărac om din lume, poetul, spunându-ne că al său e cerul și luna și stelele că ale sale sunt toate țările de pe pământ, ne vorbește și despre țara Dacilor ²).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mia è la terra de Sassogna,
mia è la terra de Guascogna,
mia è la terra de Borgogna,
con tutta la Normandia.

1) Al. Marcu, *Riflessi di storia rumena in opere italiane dei secoli, XIV-e XV-e*, în *Ephemeris Dacoromana*, I, p. 347.

2) Uneori nu știm, dacă sub numele de *Dacia* avem să înțelegem Danemarca sau țara noastră. Astfel, în cântecul, citat în *Mon. Germ. Hist. VII* p. 547, este sigur că în următoarele versuri este vorba despre Danemarca:

Huc ades, Caliope	vires mihi suggere!
Carmen finge lugubre	nobili de principe
Quem produxit Dacia	satum stirpe regia,

iar în pasagiul ce urmează și în care ni se amintește despre Rhodope (Balcani), despre geticul Ismar din Tracia, despre Bosfor și despre Grecia, după toate probabilitățile, sub numirea de *Dacia* avem să înțelegem țara noastră:

Doletque cum Dacia	Thule remotissima
Glacialis Rhodope	stupet tanto scelere
Geticusque Ismarus	et exclusa Bosphorus
Nec laetetur Graecia	lacrimante Flandria.

Mio è il renno Theotonicoro
Mio è il renno Boemioro,
Ybernia et Dacioro,
Scotia et Fresonia.

Mia è la terra de Toscana
mia è la vale Spoletana
mia è la marca Anconetana
con tutta la Schiavonia.

IX.

Pe la mijlocul secolului al XIV, Fazio degli Uberti, in poema sa didactică *Il Dittamondo* — dicta mundi — o călătorie imaginară, făcută împreună cu eremitul Paulo, astronomul Ptolomeu și geograful Solino, după ce vizitează tot globul pământesc, ajunge și la Dunăre, pe care o descrie cu amănunte, împreună cu popoarele ce locuiau pe malurile ei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
... Dall'altra parte, che borea l'affligge
Par l'Oceâno co'gioghi rifei,
Dietro del qual mal fa chi vi s'affigge.
Alania, Gozia, Dazia, Iperborei,
Neuri, Geloni ed Agatirsi abbranca
Calibi e Daci, che son crudi e rei...
In Tracia son molti et diversi popoli;
Questa con Istro ad Aquilon confina,
E da levante con Constantinopoli.
Cumani trovo sulla gran marina
Ove'l Danubio, ovvero Istro, par ch'entre
Per via deserta, lunga e peregrina¹⁾.

Cine vor fi fost acești Calibi e Daci, pe cari poetul îi caracterizează de cruzi și răi?

Pe malurile Dunării, poetul întâlnește pe Cumani, cari stăpâneau, precum știm, Țara Românească și Moldova, înainte de organizarea statelor române.

Roma, personificată într'o femeie, pe care o întâlnesc călătorii,

1) A. Marcu, *op. cit.*, p. 350.

plânge, iar bunul Traian vede pe văduva care deasemenea plânge;
apoi, ajungând la Aurelian, amintește din nou de Dacia.

Costui in arme fu franco ed accorto
Se dico il ver, color di Dacia il sanno
E i Goti e i Franchi, a cui il fatto e scorto.

Iar mai departe

Poi cercando Baviera ed Osterlicchi
Trova il fratello di gran signoria
E l'un in corpo all'altro par si ficchi,
Indi per Buda cerca l'Ungheria
E Bulgaria, e Pannonia e Mesia e Dazia
E tre isole forma nella via.

Descriind apoi pe Neurii sălbatici și pe Gelonii antropofagi,
ajunge în urmă la Calibi și la Daci, despre cari spune:

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Le prime genti che qui seppi sciogliere
Calibi e Dachi fur, che senza regola
Vivon crudeli, nè mai gli puoi rivolgere...

X.

În același secol, ceva însă mai târziu, găsim amintită țara noastră în poema geografică *La sfera* a lui Stagio Dati și a lui Tolosani. Compusă de călugărul dominican Leonardo Dati, la sfârșitul veacului al XIV-a, a fost tipărită, în urmă, de un alt dominican Fra Tolosani da Colle, pe la anul 1514. Poema cuprinde pasagii referitoare la țara și locuitorii țării noastre.

Passomi di leggier dalla Dalmazia
Ove Ragugia par che sita sia:
E similmente passo ancor di Dazia
E Gozia, quale alcun dicon Rossia
Che sparger sangue uman non fu mai sazia...

1) Al. Marcu, *op. cit.*, p. 356 și Claudiu Isopescu, *Notizie intorno ai Romeni nella Letteratura geografica Italiana del cinquecento*, în *Bul. de la sect. hist. de l'Acad. Rom.* 1929.

Terra fredda di Dacia ed infeconda
Al Pontico ed Illirico confina:
Abitazion nè lieta nè gioconda
Infrigidata per l'acqua marina
Gente produce inculta e tutta immonda
Ed ha di pochi fiumi acqua vicina ¹⁾)

Aprecierile făcute la adresa populațiunii din Dacia nu sunt măgulitoare. Ele se referă, fără îndoială, la Români schismatici pe cari scriitorii catolici din apus n'aveau nici un interes să-i prezinte altfel de cât ca un neam de oameni inculți și murdari.

XI.

In secolul al XV-a întâlnim citat numele Daciei și al Valachilor în geografia scrisă în versuri a lui Francesco Berlinghieri (1440—1501). Urmărind de aproape geografia lui Ptolomeu, autorul ne dă o mulțime de informațiuni asupra cetăților și regiunilor din Dacia. Intre altele ne spune:

Entrati in Dacia nuovamente siano
qual cholle due Sarmatie decta fora
Scythia et anchora il paese germano
Dacii fur dicti Davi et non si ignora...

Iar, din Moesia Inferioară de peste Dunăre, enumără între altele:

Callate o Calliacta seque ellito
dopo di Dyonisio o vuoi di Baccho
la cicta decta chol circuito.
Questo paese ha molte volte straccho
l'assalto di Turchia allo Istro intorno
dove habitato è dal popol Valaccho.
Ma Geti in prima el paese habitorno
dallato boreal dell'Istro fiume
et dalla parte anchor di mezo giorno ¹⁾).

1) Al. Marcu, *op. cit.*, p. 355.

XII.

Cu prilejul Cruciadelor, relațiunile dintre popoarele din răsăritul Europei și cele din apus devin din ce în ce mai frecvente. În special, după ocuparea Constantinopolului de trupele creștine din Occident, și după întemeierea imperiului latin de răsărit, aceste relațiuni își găsesc un puternic ecou în diferitele documente ale vremii și astfel avem ocazia să constatăm existența Românilor în cântecelile medievale ale poezilor de pe atunci.

În întâia jumătate a veacului al XIII, poetul francez, Philippe Musket, scrie, în 31274 versuri rimate, un poem asupra regilor franci, *Historia regum Francorum*, în care tratează istoria acestora de la răpirea legendarei Elena — după poet, Francii își trăgeau originea lor de la Troieni — și ajunge cu narațiunea sa până în timpurile în cari trăiește. Exuberanta imaginație poetică îl face pe autor să spună multe lucruri alături de realitate, sau, după cum se exprimă editorii operii sale, Holder și Egger, să ne istorisească *plura fabulosa quam historica*. Ceeace însă este sigur e faptul că pentru epoca de după veacul al CIX și până la anul 1243, tratarea evenimentelor o face, după cum autorul însuși o spune, după izvoarele istorice consemnate în cărțile ce le are înainte.

Câteva pasagii din poema lui Musket ne interesează și pe noi, în deaproape. Astfel este, în special, pasagiul în care ni se vorbește despre căsătoria celor trei fiice ale lui Henric de Ango, măritate, cea mai în vârstă, Jolatha, după regele Andrei al Ungariei, a doua după Ioanișiu, regele Blasilor și al Cumanilor și a treia, Maria, după Lascaris, prințul Nicaeei: ¹⁾

Vers. 23004. Li buens rois de Hungarie, Andrius,
 Ot l'ainsnee, que moult ama,
 Que Henris d'Ango li donna;
 Et la seconde ot Iehanins
 Sires des Blas et des Comins,
 La tierce fu saçans et aspre;
 Cele si fu donnee a Lascre,
 Un haut prince de la Turkie
 Qui grant tiere on en sa baillie.

Amintirea despre Români se mai face și în versurile urmă-

1) *Mon. Germ. Hist. Script.* XXVI, p. 718.

toare, din cari se vede lupta ce o purtau Latinii cu Blassi Peninsulei Balcanice:

Vers. 29950. L'enfes a pris son aparel
Droit a l'aoust trest cele part'
Quar moult li est quisant et tart
Que contre les Blas soit en gierre,
Et k'il rait sa fame et sa tiere
Et s'il en avoit le pooir
Assés li est tart del movoir.

De asemenea, se mai vorbește, subț anul 1242 despre Tătarii bătuiți cu mari pierderi de regii din țara Blasilor și de ducele de Bavaria:

Vers. 30959. Des Tartares revint noviele,
Ki par tot le monde fu biele,
Que li rois de la tiere as Blas
Les ot desconfis a un pas;
D'autre part li dus de Baiwiere,
Il et sa route et sa baniere,
Les ot desconfis ausement.

Exactitatea faptelor cel puțin în ce privește victoria ducelui de Bavaria, este pusă la îndoială de istorici.

Noi însă reținem faptul că Românii, atât cei de la Sudul Dunării, cât și cei de la Nordul acestui fluviu, după cum rezultă din ultimul nostru citat, sunt amintiți ca popoare de sine stătătoare, la începutul veacului al XIII, înainte deci de organizarea istorică a primelor state românești.

XIII.

Spre sfârșitul evului mediu, câțiva ani numai înainte de căderea Constantinopolului, întâlnim pe Români amintiți în poemul diaconului Ioan, din Adrianopol.

La îndemnul episcopului său Polycarp, al cărui nume însă nu-l găsim trecut în lista episcopilor din Adrianopol, diaconul Ioan a scris, pe la anul 1439, în 422 versuri, un poem de laudă în cinstea împăratului Ioan Paleologul care precum se știe, a luat parte, la

stăruințele papei Eugeniu al IV-lea, la conciliul din Florența, spre a aplana neînțelegerile dintre Biserica de răsărit și între cea de apus.

În versul al 414-lea al poemului său, diaconul Ioan vorbește și despre «puternicul neam al Vlahilor». Suntem, la anul 1439, când scrie el, abia câteva decenii după epoca de strălucire războinică a lui Mircea cel Bătrân din Muntenia și a lui Alexandru cel Bun din Moldova.

Iată versurile ce ne interesează în special:

Οὐ Σκύθης γάρ, οὐδὲ Μυσός, οὐ Τριβαλός, οὐ Παιών
Ἐτρέψαντο τοῦς δυσσεβεῖς, οὐδὲ Λατίνων σμῆνος,
Οὐδὲ γε πάλιν κραταιὸν ἄλλο τῶν Βλάχων γένος,
Ἄλλὰ δακρύων κρουνοὶ, καὶ τῶν εὐχῶν τὸ πλῆθος ¹⁾.

Adică, nu Scitul, nu Misul, nu Tribalul, nu Pannonianul ²⁾, nici roiul de Latini și nici puternicul neam al Vlahilor au respins pe Necredincioșii (Turci), ci izvoarele de lacrimi și mulțimea rugăciunilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XIV.

Nu putem trece cu vederea, cu acest prilej, și un alt poem, deși el a fost scris la sfârșitul evului mediu, deci după epoca pe care o îmbrățișează cercetarea de față. În poem, Românii sunt pomeniți numai incidental, cu toate că în războiul care face obiectul acestui cântec, ei sunt un element principal, dacă nu cel mai principal.

În anul 1514, deci numai câțiva ani înainte de catastrofa de la Mohaci, s'au ivit în Ungaria grave neînțelegeri, pe de o parte între nobili, conducători ai destinelor țării și, pe de altă parte, între poporul de jos asuprit. Neînțelegerile au culminat în revoluțiunea secuiului Gheorghe Doja.

Thoma Bákokzy ³⁾, episcop în Strigoniu, în loc să se întoarcă de la Roma cu o coroană regală, a adus doar învoirea Papei Leon al X-a de a face o cruciată împotriva Turcilor cari amenințau din ce în ce mai mult creștinătatea.

1) Migne, *Patrol. graec.* CLVIII, p. 961. Cf. N. Iorga, *Rev. ist.* XIX, 1933, care a atras, pentru întâia oară, atenția asupra acestor versuri.

2) D-I Iorga, *ibidem*, tâlmăcește: adecă Tătarul, Bulgarul, Sârbul, Ungurul.

3) Bakocz fusese fiul unui iobag al familiei Dragfi.

Au fost înarmați țăranii. Aceștia însă nu pornesc în contra Turcilor, ci își întorc armele împotriva asupritorilor lor. Și s'a iscat un războiu mare și greu între țărani și nobilii țării.

În cele din urmă Ioan Zapolya, conducătorul nobilimii, după multe înfrângeri, isbutește, în cele din urmă, să înăbușe în sânge revoluțiunea. Și pedeapsa ce a urmat a fost mai mult decât exemplară. Doja, fript de viu a fost dat tovarășilor săi, infometați până la moarte, ca să-l mănânce.

Urmează după aceasta legiuirile sălbatice ale lui Werböczy cari despoiară țăranimea de ori ce drept, reducând-o la situațiunea cunoscută sub denumirea de *misera plebs contribuens, glebae adstricta*.

Cu această împrejurare, micile voievodate românești au fost desființate prin legile aduse de dietele din acest an, căci, din cauza numărului celui mare de Români cari participaseră la această revoluțiune, cruciata catolică primise mai mult un caracter românesc. Intregul Maramureș luase parte la mișcarea împotriva nobilimii.

Războiul acesta al cruciferilor slavici, *bellum servile*, a fost cântat într'o poemă în versuri, de un oarecare Stephanus Taurinus din Olmütz, sub titlul de *Stavromachia*, adică lupta cruciaților.

Poema este scrisă în versuri latine, căci, pe acea vreme, limba maghiară era limba minorității; limba oficială și a oamenilor învățați era limba latină ¹⁾. Poemul este închinat lui G. Marchion din Brandenburg și cuprinde cinci cărți, fiecare carte fiind formată din mai multe sute de hexametri dactilici.

Românii poartă numele de Daci sau Vlacci. Eroul principal al poporului Gheorghe Doja, se numește Georgius Zeclius ²⁾, adică Gheorghe Secuiul și este comparat cu Catilina al lui Sallustius.

Iată câteva pasagii din această poemă:

Vers. IV, 36. Sed quid ego vobis exempla extranea narro?

Num quartum Belam trux Tartarus Ungario ab orbe
Eiecit, pepulit Dacos e sedibus altis,
Quas secat aurifluis Maribus foecundus harenis...

1) Ch. Kadlec, *Les Magyares et la République Tcheco-Slovaque*, p. 8.

2) Engel, *Monumenta Ungrica*, p. 470: Zeclius ab ungaro sermone derivatum et a nobis mollitum agnomen. Nam illi Zeckell eos omnes agnominant, qui ex Siculia oriundi sunt. Georg ergo Zeclius non ignobili Siculorum genere natus, magna vi et animi et corporis... zice Stephanus Taurinus Omolucensis.

Și mai departe:

Vers. V, 275. En Leonardus adest, vice Regulus, inclyta gentis
Gloria Barlabassiaca, Siculosque rapaces
Attrahit in bellum, nec inexpectatus in armis
Saxo venit, sua per tentoria castra tuentur.
Ruricolae, atque omnes uno ore arma arma tonabant
Iam pugnae sua signa canunt, pugnatur utrinque
Fortiter et primae robusti Saxones alae
Permixti Vlaccis fato cessere cruento.

Lupta s'a dat la Colosba, Cluj, pe Someș.

Căutând să imite pe Vergilius, Taurinus ne descrie în versuri
avântate regiunile din Dacia, pe unde a bătuit războiul.

Vers. V, 342.

Qua creber obscuros commixta grandine nimbos
Auster agit, surgunt iuga Dacica, acumine celso
Fundentes vitreum Chrysam¹⁾, qui valle reducta
Effluit, et laeto Varadinum²⁾ dividit alveo.

XV.

Mărginind cercetarea noastră, deocamdată, numai la poezia
medievală, suntem siliți să constatăm că nu numai nu ne lipsesc date
despre existența Norddunăreană a Românilor, în evul mediu, cum
susțin istoricii unguri, în special, dar că aceste date sunt destul de
numeroase și de așa natură că din ele se desprinde ideea că Româ-
nii au avut în secol. XI—XIII o viață etnică, separată de celelalte
popoare și că amintirea acestei vieți își găsește reflexul său bogat
în poezia medievală.

Vor mai fi existând, de sigur, și alte cântece din aceeași epocă,
necunoscute de noi cari cântece nădăjduim că vor completa într'o
zi seria datelor ce am enumerat aci și vor contribui astfel la
luminarea chestiunilor obscure și nesigure din istoria noastră
medievală.

1) Chrysam, Crișul.

2) Varadinum, Oradea.

C U P R I N S U L

<i>Introducere</i>	5
I. Godefridus din Viterbium, Gesta Heinrici	7
II. Cântecul Nibelungilor	8
III. Rudolf din Ems, Weltchronik	10
IV. Jansen Enikel, Weltchronik	15
V. Ottokar din Stiria, Reimchronik	17
VI. Carmen de regno Ungariae destructo per Tartaros	20
VII. Ermericus Alamannus, Scrisoare	21
VIII. Jacopone din Todi, Le laude	22
IX. Fazio degli Uberti, Il Dittamondo	23
X. Stagio Dati și Tolosani, La sfera	24
XI. Francesco Berlinghieri, Geografia versificată	25
XII. Philippe Musket, Historia regum Francorum	26
XIII. Diaconul Ioan, Poemă	27
XIV. Stephanus Taurinus, Stavromachia	28
XV. Incheiere	30

DIN PUBLICAȚIUNILE AUTORULUI

Mitologia greco-romană în lectură ilustrată, 2 vol. cu ilustrațiuni și planșii.

Legende și povești antice, cu stampe și ilustrațiuni.

Monografia Drâstorului-Silistra, cu hărți și ilustrațiuni.

Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei, cu o hartă și ilustrațiuni.

Romanica (Tablele cerate, Insula Șerpilor, etc.), studii istorice, filologice și archeologice, cu o hartă și ilustrațiuni.

Vieața și opera lui G. Lazăr (în colaborare).

Basarabia, privire istorică.

Versificațiunea latină, Prosodia și Metrica.

Istoria literaturii latine, Antologie și Crestomatie.

Studii pedagogice, Limbile clasice în învățământul secundar și metodică lor.

Secuții și secuizarea Românilor.

Sicules et Roumains, Un procès de dénationalisation.

Eutropius, *Istoria Romană*, traducere.

Plinius, *Corespondența cu împăratul Traian*, traducere.

Apuleius, *Amor și Psyche*, cu ilustrațiuni, traducere.

Lucian, *Toxaris sau Prietenia*, traducere.

Cicero, *Discursul pentru Archias*, traducere.

COLECȚIUNEA IZVOARELOR ISTORIEI ROMÂNILOR

A U A P Ă R U T :

1. Anonymus Bele regis notarius
Gesta Hungarorum

2. Anonymus geographus
Descriptio Europae Orientalis

3. Daco-Romani in Carminibus medii aevi

4. Simon de Kéza
Chronicon Hungaricum

5. Rogerius
Miserabile Carmen

6. Ricardus
De inventa Ungaria magna

VA APĂREA ÎN CURÂND :

7. Nestor
Cronica

PREȚUL LEI 40.—